

Sprawozdanie z konferencji naukowej: „Niespokojny wiek XV. Pomiędzy wiarą, religią i polityką”, Uniwersytet Gdański, Instytut Historii, 13 stycznia 2020 r.

W 2019 r. minęło 600 lat od wybuchu rewolucji husyckiej (1419–1436), która znacząco wpłynęła na nie tylko na dzieje Czech, ale i Europy, stając się podłożem reformacji. Mimo że husytyzm nie znalazł w Polsce wielu zwolenników, to silne państwo Jagiellonów było pożądanym partnerem dla husyckich Czech. Gdy latem 1419 r. zmarł bezpotomnie Waclaw IV Luksemburski, władzę w Czechach przejął jego młodszy przyrodni brat – król węgierski i rzymski Zygmunt, syn Karola IV Luksemburskiego i Elżbiety Pomorskiej, wnuczki Kazimierza Wielkiego. Osoba nowego władcy, sprzymierzeńca zakonu krzyżackiego, nie rokowała dobrze dla Polski. Szansa zaszachowania Zygmunta pojawiła się w drugim roku rewolucji husyckiej. Kiedy 14 lipca 1420 r. Jan Žižka odparł od Pragi wojska pierwszej krucjaty, panowie husycy postanowili wykorzystać rozczarowujący Władysława Jagiełłę wyrok w jego sporze z zakonem, wydany przez Zygmunta, i zaproponowali tron czeski Jagiellonom. W następnych latach polska karta była wielokrotnie używana w grze dyplomatycznej kalikstynów, najpierw przeciwko Luksemburgom, o czym świadczyła dwukrotna obecność Zygmunta Korybutowicza w Czechach w latach 1422–1423 i 1424–1427, a później w 1438 r., gdy przeciwko Albrechtowi Habsburgowi wysunięto kandydaturę Kazimierza Jagiellończyka.

Te wydarzenia, istotne z punktu widzenia polskiej historii, były tematem konferencji naukowej z udziałem historyków z Krakowa, Katowic, Kielc i Gdańska oraz gości specjalnych z Czech: Martina Nodla z Centrum medievistických studií Czeskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Karola IV w Pradze oraz Zdeňka Žaluda z Muzeum Husyckiego w Taborze.

Referat tytułowy, wprowadzający: *Niespokojny wiek XV*, wygłosiła prof. Beata Możejko. Przypomniała kluczowe wydarzenia stulecia: upadek Konstantynopola, wojnę stuletnią, wystąpienie i śmierć Joanny d’Arc, rywalizację Habsburgów z Walezjuszami i podział Burgundii, Wojnę Dwóch Róż i początek rządów Tudorów w Anglii. Według prof. B. Możejko doniosłość wydarzeń XV w. to nie tylko polityka, ale też wynalazek druku, odkrycie Ameryki przez Kolumba i morskiej drogi do Indii przez Vasco da Gamę.

Profesor Tomasz Graff w referacie *Praga czy Kraków? Fundacje uniwersyteckie Jadwigi Andegaweńskiej* zaprezentował zagadnienia związane ze relacjami państwo–Kościół, rewolucją religijną i stosunkami wyznaniowymi czy nawet kulturalnymi.

Profesor Marek Smoliński (*Dux versus episcopus. Trzynastowieczne spory książąt z polskim episkopatem*) zasygnalizował liczne lokalne konflikty książąt piastowskich z duchowieństwem, które w warunkach rozbitcia dzielnicowego i rywalizacji Piastów o tron krakowski pozwalały Kościołowi na ugruntowanie pozycji politycznej i majątkowej.

Wystąpienie Zdeňka Žaluda (*Štěpan z Palče v Polsku a jeho myšlení v dile Mons. Karla Vraný [1925–2004]*) miało charakter historiograficzny. Autor zreferował analizę poglądów Štěpana z Pálče (1370?–1424) dokonaną przez katolickiego teologa Karla Vranę; wskazał przyczyny rozejścia się dróg Štěpana i reformatorów uniwersytetu praskiego oraz jego późniejszą działalność na emigracji w Polsce.

Martin Nodl (*Tabor w początkach rewolucji husyckiej, 1420*) przedstawił genezę i początki osadnictwa na górze Tábor (Ústí Sezímovo), gdzie wiosną 1419 r. husyci szukali schronienia przed represjami. Rok później Tábor stał się ufortyfikowaną osadą na wzór wojskowy, skąd hetmani husycy już w 1420 r. poprowadzili „Bożych wojowników” do walki z katolikami pod Sutomierzem, Knínem czy na Vítkovie.

Profesor Wojciech Iwańczak (*Rewolucja według Wawrzyńca z Březové*) podjął się charakterystyki narracji *Husyckiej kroniki Wawrzyńca z Březové* (zm. 1437 r.?), obejmującej lata 1414–1422. Wawrzyniec był naocznym świadkiem wielu wydarzeń podczas rewolucji i zwolennikiem jej umiarkowanego skrzydła – kalikstynów. Potępiał program i metody walki radykalnych taborytów. Jego kronika, choć niedokończona, jest oceniana jako wartościowe źródło z uwagi na bogatą faktografię.

Wydarzenia w Czechach zmuszały do zajęcia stanowiska także książąt śląskich, o czym mówił prof. Jerzy Sperka (*Książęta śląscy w relacjach Polski z Czechami w początkowym okresie rewolucji husyckiej*). Stwierdził on w konkluzji, że wspieranie Zygmunta Luksemburskiego spowodowało ochłodzenie relacji z Polską, ponieważ Zygmunt, aby zmusić Jagiełłę i Witolda do rezygnacji z oferty przejęcia tronu czeskiego, nakłaniał ich do udziału w planach rozbioru Polski. Kiedy jednak w 1423 r. doszło do zawarcia traktatu w Kieżmarku, książęta, opuszczeni przez Zygmunta, szybko musieli naprawić stosunki z Jagiełłą.

Kulisom starań o tron czeski i początkom panowania Władysława Jagiellończyka poświęcone były wystąpienia prof. Sobiesława Szybkowskiego (*Możnowładztwo polskie wobec wyprawy Władysława Jagiellończyka po koronę czeską w 1471 r.*) oraz prof. Anny Paner (*Polityka religijna czeskich Jagiellonów*). Po nieudanej próbie zdobycia tronu czeskiego w 1438 r. realna szansa na to pojawiła się dopiero 30 lat później, kiedy król Jerzy z Poděbrad (1458–1471) po przegranej wojnie z Węgry i z opozycją panów Jednoty zelenohorskiej, licząc na wsparcie polsko-litewskie, wysunął kandydaturę spokrewnionego z Luksemburgami Władysława, syna Kazimierza Jagiellończyka i Elżbiety Rakuszanek, wnuczki Zygmunta. Pieniądze na elekcję wyłożył sam król, ojciec elekta, zasilony pożyczkami mieszczan krakowskich i pomocą rodzin możnowładczych. Po śmierci Jerzego, w 1471 r. Władysław objął Czechy – „królestwo dwojakiego ludu” (bez Moraw, Śląska i Łużyc), pozostające w stanie wojny z Maciejem Korwinem i z ciężącą nań klątwą kościelną. W polityce

wewnętrznej zmagał się z rywalizacją katolików i kalikstynów o najwyższe urzędy, a w miastach (Praga, Kutna Hora) – z walką konserwatystów i radykałów husyckich, co w latach osiemdziesiątych XV w. doprowadziło do ponownego rozlewu krwi na tle religijnym.

Pamięci i ocenie rewolucji husyckiej poświęcone były wystąpienia prof. Krzysztofa Brachy (*Husytyzm jako kłokol. Kalendarium husyckie w kazaniu Dominica V post Epiphaniam Jana z Paczkowa Wetzigera z przeł. XV/XVI w.*) oraz prof. Janusza Smołuchy (*Pomiędzy ortodoksją a herezją. XV-wieczni humaniści, kronikarze i historycy o husytyzmie*). W XV w. oceny te były wyraziste i często skrajne, gdyż mimo pokonania radykałów pod Lipanami i przyznania Czechom kompaktatów walka o wolności religijne trwała nadal.

Anna Paner
(Uniwersytet Gdański)

Sprawozdanie z seminarium „Gdańskie Spotkania Mediewistyczne – Życie w przestrzeniach średniowiecznego miasta”, 27 listopada 2020 r.

27 listopada 2020 r. odbyła się pierwsza edycja Gdańskich Spotkań Mediewistycznych, planowanych jako cykliczne seminarium, w ramach którego omawiane mają być aktualne badania nad historią średniowiecza. Z racji aktualnej sytuacji pandemicznej obrady odbyły się w trybie online. Tematem przewodnim spotkania było „Życie w przestrzeniach średniowiecznego miasta”, a tytułowa przestrzeń była rozumiana nie tylko w sensie geograficznym, ale także jako ogólne ramy życia społecznego. Tematy podejmowane w trakcie konferencji pogrupowano w trzech wątkach: 1) przestrzeń gospodarcza (rzemiosło, praca, finanse), 2) przestrzeń sakralna (topografia sakralna, duchowni, korporacje zawodowe i religijne), 3) przestrzeń społeczna (władze miejskie, mieszkańcy, relacje z władcą terytorialnym).

W trakcie obrad można było wysłuchać 11 wystąpień, w których podsumowano niedawno zakończone badania lub też przedstawiono założenia tych aktualnie prowadzonych. W pierwszej sesji, poświęconej przestrzeni gospodarczej, wygłoszono cztery referaty. Pierwszy referat dotyczący rzemiosła w mieście rezydencjonalnym na przykładzie Malborka wygłosiła niżej podpisana. W wystąpieniu podsumowano badania nad relacją gospodarczą miasta z rezydencją wielkich mistrzów. Analiza źródeł krzyżackich pozwoliła na wskazanie powiązań w obszarze nie tylko rzemiosł luksusowych (złotnictwo), ale także zakupu wyrobów miejskich ślusarzy, tkaczy, wytwórców kubków. Zwrócono także uwagę na kwestię osadzania w mieście osób powiązanych z zamkiem.

O rynku kredytowym jako wskaźniku zróżnicowania społecznego przestrzeni miejskiej w średniowiecznym Elblągu mówił kolejny uczestnik spotkania, Cezary